

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

DIFFERENTIATION OF FINANCIAL STATEMENTS ANALYSIS

Юлія ІВАХІВ,

**Київський національний економічний
університет імені Вадима ГЕТЬМАНА**

Yuliya IVAKHIV,

**Vadym HETMAN
Kyiv National Economic University**

Традиційно у спеціальній економічній літературі аналіз фінансової звітності розглядається як процес дослідження минулого й поточного фінансового стану підприємства, досягнутих ним результатів, оцінки його економічного потенціалу та перспектив розвитку в майбутньому.

Алгоритм комплексного аналізу фінансової звітності передбачає послідовне виконання певних процедур, які можна згрупувати в окремі етапи, а саме:

- збір необхідної інформації, яка включає фінансову звітність підприємства за досліджуваний період, статистичні дані, інші відомості. Її обсяг і зміст визначаються завданнями, які ставить перед собою аналітик;
- оцінювання достовірності наявної інформації самостійно, а також із урахуванням результатів зовнішнього незалежного аудиту фінансової звітності;
- аналітична обробка інформації, зокрема, складання аналітичних таблиць й агрегованих форм фінансової звітності;
- дослідження структури фінансових звітів (вертикальний аналіз);
- вивчення динаміки статей фінансових звітів (горизонтальний аналіз);
- обчислення фінансових коефіцієнтів за основними аспектами фінансово-господарської діяльності або такими критеріями: фінансова стійкість підприємства, його ліквідність, платоспроможність, ділова активність, рентабельність тощо;
- порівняльний аналіз отриманих значень фінансових коефіцієнтів із нормативними (загальновизнаними і/або середньогалузевими);
- розгляд змін фінансових коефіцієнтів за досліджуваний період з метою виявлення тенденцій їх поліпшення чи погіршення;
- розрахунок інтегральних фінансових показників, складання факторних моделей оцінювання діяльності підприємства;
- інтерпретація та узагальнення опрацьованих даних фінансової звітності, підготовка висновку про фінансовий стан підприємства на основі цього;
- розробка й обґрунтування відповідних рекомендацій щодо шляхів усунення виявлених недоліків, «вузьких місць» і використання резервів підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Варто зауважити, що аналіз фінансової звітності одночасно є окремим етапом у формуванні стратегії діяльності суб'єкта господарювання.

Вважаємо, що наведений підхід до визначення сутності аналізу фінансової звітності є досить звуженим і однобоким. За критерієм джерела отримання інформації про підприємство він лише означає один із напрямів фінансового аналізу загалом, а також суттєво обмежує коло завдань, які ставлять перед собою аналітики при роботі із фінансовою звітністю.

Фінансова звітність — основне публічно доступне джерело інформації про діяльність підприємства. *Financial statements are the major publicly available source of information about an enterprise.* Зважаючи на її роль і значення в процесі прийняття економічних рішень користувачами, доцільно більше уваги приділяти питанням, пов'язаним з аналітичною інтерпретацією звітних показників. Для цього необхідно розробити таку мето-

дику аналізу фінансової звітності, яка відповідає б інформаційним запитам користувачів та сучасним тенденціям функціонування й розвитку суб'єктів господарювання в умовах динамічного ринку.

Мета статті полягає у розкритті сутності аналізу фінансової звітності через обґрунтування його поділу на

два окремих види на основі певних параметрів. *The aim of this article is to reveal the essence of the financial statements analysis through grounding its division into two separate types according to certain parameters.*

На нашу думку, під аналізом фінансової звітності підприємства треба розуміти її комплексне дослідження, організоване і проведене з певною метою. *The financial statements analysis is the complex study of enterprise's financial statements organized and conducted with certain objective.* Особливості здійснення аналізу фінансової звітності визначаються інформаційними запитами конкретних користувачів, їхніми цілями, предметом, об'єктом дослідження, застосовуваним методичним інструментарієм тощо. Отже, залежно від таких параметрів **вважаємо доречним як у теоретичному, так і в практичному аспектах виділити два основних, діаметрально протилежних, але взаємодоповнюючих один одного види аналізу фінансової звітності, а саме:**

- дослідження показників фінансової звітності з точки зору їх якості, зокрема, доречності, вірності відображення, зіставності, перевіреності, своєчасності й зрозумілості;
- аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства та її результатів на основі даних фінансової звітності.

Two major types of the financial statements analysis are:

- *the study of the financial statements indicators in respect of their qualitative characteristics, in particular relevance, faithful representation, comparability, verifiability, timeliness and understandability;*
- *the analysis of financial and economic activities of an enterprise on the base of its financial statements.*

З метою обґрунтування цієї пропозиції на рисунку за кожним виокремленим нами видом аналізу фінансової звітності визначено суб'єкти, мету, завдання, об'єкт, предмет, інформаційну і нормативно-правову бази, методичні прийоми дослідження, способи оформлення результатів, шляхи їх реалізації та наслідки.

Найбільш доречно суб'єктів аналізу достовірності фінансової звітності назвати **контролерами (controllers)**. До них належать аудитори, ревізори, податкові інспектори, працівники інших контролюючих органів, які здійснюють незалежну перевірку стану організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві й правильності складання фінансової звітності. Мета їх роботи - оцінити якість показників фінансової звітності, висловити думку про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку (далі — П(С)БО) або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із інформаційними запитами користувачів.

The article is devoted to the theoretical and methodological problems of economic analysis, enterprise financial statements analysis in particular. The essence of financial statements analysis is revealed through its division into two types depending on certain parameters. This allows further improvement of methodology of applying analytical procedures in the enterprise economic activity research.

Статтю присвячено проблемам теорії та методики економічного аналізу, зокрема аналізу фінансової звітності підприємств. Автором розкрито суть аналізу фінансової звітності через обґрунтування його поділу на два види залежно від певних параметрів. Це дозволяє надалі удосконалювати методику застосування аналітичних процедур в економічних дослідженнях господарської діяльності підприємств.

Рисунок. Критерії поділу аналізу фінансової звітності підприємств

Для реалізації цієї мети контролери, як правило, ставлять такі завдання:

- здійснити комплексне дослідження фінансової звітності підприємства;
- за необхідності перевірити первинні документи та облікові реєстри, а також фактичну наявність об'єктів, які знаходяться на балансі, шляхом інвентаризації;
- виявити помилки й порушення в обліку та звітності, їх причини та наслідки, встановити винних посадових осіб та розмір заподіяної шкоди;
- надати рекомендації щодо виправлення порушень і заходів їх уникнення й запобігання в майбутньому.

У будь-якому випадку названі суб'єкти повинні докласти усіх зусиль, аби вберегти користувачів від неправильних рішень, зроблених на основі недостовірної та викривленої фінансової звітності.

Об'єктом цього виду аналізу є інформація про підприємство, представлена у формі фінансової звітності, а предметом — якість показників фінансової звітності, правильність застосовуваної методики їх формування, дотримання норм законодавства, стандартів обліку, а також професійної бізнес-етики.

Інформаційною базою для контролерів є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», П(С)БО, інструкції, накази, укази, методичні рекомендації органів державної влади, у тому числі Міністерства фінансів України, наказ про облікову політику на підприємстві, дані бух-

галтерського обліку, зафіксовані у первинних документах, облікових реєстрах, інші документи, що засвідчують факти господарського життя, прийняті зобов'язання тощо і, звісно, фінансова звітність.

Діяльність суб'єктів аналізу якості фінансової звітності в основному регламентується законами України «Про аудиторську діяльність» [1], «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» [2], Міжнародними стандартами аудиту (далі — МСА) [3], Стандартами державного фінансового контролю за використанням бюджетних коштів, державного і комунального майна [4], наказами, указами, розпорядженнями органів державної влади відповідно до їх компетенції.

У процесі здійснення перевірки фінансової звітності застосовують методичні прийоми документального і фактичного контролю, а саме:

документальний контроль: нормативно-правова, формальна, арифметична, експертна, логічна й зустрічна перевірка документів, контрольні порівняння на збалансованість окремих показників, перевірка правильності відображення господарських операцій, аналітична перевірка звітності і балансів, техніко-економічні розрахунки, порівняння і групування даних;

фактичний контроль: інвентаризація, контрольні заміри, спостереження, обстеження, експертно-лабораторний аналіз, контрольний запуск сировини і матеріалів.

За результатами висновку або акту залежно від завдань і повноважень суб'єкта контролю. Зміст підсумкового документа можна розділити на дві частини. Перша містить загальні положення щодо мети, завдань, предмету та об'єкту перевірки, її термінів. У другій наводиться інформація про виявлені порушення, а також надаються відповідні рекомендації, а то й вимоги щодо їх усунення, пропонуються конкретні превентивні заходи. Також можуть накладатись штрафні санкції.

Якщо у ході перевірки аудитор виявив суттєві порушення, які викривляють фінансову звітність, а керівництво байдуже ставиться до цього або свідомо сприяє їм, тоді відповідно до МСА 700 «Аудиторський висновок про фінансову звітність» [3] він повинен висловити або негативну думку, або взагалі відмовитись від надання висновку.

Фінансова звітність використовується широким колом зацікавлених осіб, зокрема: власниками, інвесторами, кредиторами, постачальниками, покупцями, працівниками, громадськими організаціями тощо. Саме їх ми віднесли до суб'єктів другого виду аналізу фінансової звітності і назвали **аналітиками (analysts)**. На основі даних фінансової звітності вони здійснюють комплексну оцінку економіко-соціальної ефективності функціонування підприємства, що становить мету їх аналітичної діяльності.

Серед основних завдань, які ставлять перед собою аналітики, можна виділити такі:

- проаналізувати фінансовий стан підприємства, його ліквідність і платоспроможність;
- дослідити структуру майна і джерел його формування;
- оцінити ефективність фінансово-господарської діяльності на основі показників рентабельності і ділової активності;
- виявити проблемні місця у роботі підприємства і знайти (обрати) адекватні способи їх ліквідації;
- розкрити приховані резерви підвищення продуктивності;
- оцінити інвестиційну привабливість підприємства;
- спрогнозувати перспективи економічного розвитку суб'єкта господарювання;

□ своєчасно прийняти превентивні заходи за наявності ознак погіршення фінансового стану та імовірності банкрутства у майбутньому.

Таким чином, об'єктом цього виду аналізу є фінансово-господарська діяльність підприємства, а окремі її сторони і прояви є його предметом, зокрема: фінансовий стан, ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, структура майна та джерел його формування, рентабельність, ділова активність, економічний потенціал, загальна ефективність, імовірність погіршення позицій та банкрутства тощо. Фінансова звітність та Примітки до неї, статистичні відомості по галузі, країні, інформація про ринок і конкурентів у сукупності формують інформаційну базу такого аналізу.

По суті **аналіз фінансово-господарської діяльності є творчим, строго нерегламентованим процесом** (*the analysis of financial and economic activities of an enterprise is a creative process*), організацію якого визначає аналітик самостійно. Втім, доречно сказати, що на рівні міністерств і відомств розроблені методичні рекомендації з розрахунку певних фінансових коефіцієнтів і показників на основі даних фінансової звітності за різними напрямками дослідження. **Дотримання їх — право вибору суб'єкта аналізу. Нижче наведено деякі з них:**

□ Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій, рекомендовані листом Державної податкової адміністрації України від 27 січня 1998 року №759/10/20-211 [5];

□ Методичні рекомендації по організації та проведенню балансових комісій на підприємствах, що належать до сфери управління, та в підгалузях Міністерства транспорту України, затверджені наказом Міністерства транспорту України від 28 березня 2003 року №249 [6];

□ Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджені наказом Міністерства економіки України від 19 січня 2006 року №14 [7];

□ Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств — емітентів облігацій (крім комерційних банків), схвалені протоколом засідання Аудиторської палати України від 23 лютого 2001 року №99 [8];

□ Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджене наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26 січня 2001 року №49/121 [9].

При роботі з фінансовою звітністю, коли аналізують фінансово-господарську діяльність підприємства, використовують різні, частіше формалізовані методи і методичні прийоми, які ґрунтуються на жорстких аналітичних зв'язках і взаємозалежностях. Основними з них є порівняння, деталізація, елімінація, статистичні методи аналізу, економіко-математичні, методи експертної оцінки. Їх ще називають традиційними (логічними) методами аналітичного дослідження. **Комбінуючи їх на практиці, аналіз фінансової звітності здійснюють за такими напрямками:**

□ горизонтальний аналіз — це дослідження абсолютних і відносних змін показників фінансової звітності у часі, відхилення їх фактичного рівня від базового;

□ вертикальний аналіз передбачає визначення структури статей фінансової звітності шляхом розрахунку їх питомої ваги у загальному підсумку, співвідношення складових цілого між собою, а також виявлення їх впливу на кінцевий результат до і після зміни;

□ трендовий аналіз застосовується при дослідженні рядів динаміки, тобто при вивченні відносних темпів зростання і приросту показників за низку років до рівня базисного року. Він означає порівняння кожної позиції звітності одного періоду із іншими (попередніми) та виявлення основної тенденції їх динаміки;

□ аналіз відносних показників (коефіцієнтів) — це розрахунок співвідношень між окремими статтями звіту або різних форм фінансової звітності, визначення взаємозв'язків між ними;

□ порівняльний аналіз — це зіставлення значень окремих показників фінансової звітності підприємства із нормативними, цільовими, а також із даними щодо конкурентів, середніх показників галузі;

□ факторний аналіз полягає у виявленні впливу факторів (причин) на результативний показник із використанням методичних прийомів елімінації (абсолютних і відносних різниць, ланцюгових підстановок).

Документальне оформлення результатів виконання аналітичної роботи стосовно самого підприємства не є обов'язковим. Якщо аналіз фінансово-господарської діяльності здійснюється на замовлення власників, інвесторів, інших осіб, які з певних причин (в основному неналежний рівень економічних знань) не можуть самостійно його провести, тоді аналітик складає аналітичну записку, довідку або звіт. При цьому форма документального оформлення попередньо узгоджується сторонами. Однак, зазвичай, користувачі є компетентними та обізнаними у сфері економіки, фінансів, обліку, а тому після виконання відповідних аналітичних процедур приймають управлінські рішення щодо своєї участі у діяльності підприємства.

Власне, управлінське рішення і є конкретним проявом реалізації результатів цього виду аналізу. Такими рішеннями можуть бути, наприклад:

□ заходи щодо поліпшення організації та ведення фінансово-господарської діяльності;

□ впровадження ефективніших засобів управління, прийняття адекватних заходів, спрямованих на підтримку досягнутих результатів;

□ забезпечення прогресивного розвитку підприємства й надалі;

□ здійснення інвестицій;

□ надання кредиту;

□ продовження співпраці;

□ укладення договору на поставку сировини чи купівлю продукції тощо.

Із викладеного випливає, **що виокремлення і чітке розмежування видів аналізу фінансової звітності дозволяє правильно обрати методикку проведення аналітичного дослідження та отримати релевантну інформацію для прийняття обґрунтованих економічних рішень. *Severity and clear separation of the financial statements analysis allows to choose the correct methodology of analytical research and to receive relevant information in order to make sound economic decisions.*** Подальшого розгляду заслуговують питання удосконалення методик оцінки якості показників фінансової звітності, а також діагностики і прогнозування фінансового стану і результатів діяльності підприємства, його економічної та соціальної ефективності в сучасних умовах господарювання з урахуванням інформаційних потреб учасників економічних відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про аудиторську діяльність. Закон України від 22 квітня 1993 року №3125-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні. Закон України від 26 січня 1993 року №2939-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Handbook of International Auditing, Assurance, and Ethics Pronouncements [Електронний ресурс] / Prepared by the International Federation of Accountants (IFAC). — 2008 Edition. — Режим доступу: <http://www.ifac.org>.
4. Стандарти державного фінансового контролю за використанням бюджетних коштів, державного і комунального майна [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій, рекомендовані листом Державної податкової адміністрації України від 27 січня 1998 року №759/10/20-211 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pro-u4ot.info>.
6. Методичні рекомендації по організації та проведенню балансових комісій на підприємствах, що належать до сфери управління, та в підгалузях Міністерства транспорту України, затверджені наказом Міністерства транспорту України від 28 березня 2003 року №249 [Текст].
7. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджені наказом Міністерства економіки України від 19 січня 2006 року №14 [Текст].
8. Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств — емітентів облігацій (крім комерційних банків), схвалені протоколом засідання Аудиторської палати України від 23 лютого 2001 року №99 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pro-u4ot.info>.
9. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджене наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26 січня 2001 року №49/121.

Стаття надійшла до редакції 1.07.2011